

sulis derogatoriis, ut mos est; non enim aliter S. Pontifex a jure communi recedere consuevit.

Executor debet præterea inquirere de veritate rerum et rationum in libello supplici expositarum, uti ipsi est præscriptum in rescripto.

Tandem necesse est ut conditions impositas servet in executione rescripti, de quo nihil hic dicendum: cuique satis obvium est haec adamussim tenenda, etiam sub pena nullitatis, si modo absolute requirantur, uti vera conditio gratiae.

Hæc summatim indicavimus quæ in tractatu de Matrimonio suis exponuntur, et ex professo in libris ea de re editis¹.

58. — VII° *Quis sit sensus regulæ juris: IGNORANTIA FACTI, NON JURIS, EXCUSAT?*

Regula non attingit forum internum, sed tantummodo forum externum.

Ignorantia invincibilis semper excusat coram Deo, in foro conscientiæ; versetur circa jus, aut circa factum, nihil interest. Quoad vero forum externum, alia regula proponitur, quia cum judex interiora cordis non penetret, debet stare præsumptionibus quas jura inducunt in bonum ordinis publici.

Factum alterius quisque ignorare potest, unde regula 47^a *Præsumitur ignorantia, ubi scientia non probatur;* igitur nisi fortassis agatur de notoriis, vel de iis quæ aliquis ex officio indagare et scire tenetur, allegari potest, imo præsumi debet ignorantia excusans, nisi probetur contrarium. V. g. si quis manus violentas injecerit in clericum non incidentem habitu clericali, præsumetur ignorasse conditionem clerici, et ideo non excommunicabitur. At ratio ordinis publici non sinit ut allegetur ignorantia juris, si jus sit certum et clarum; ex quo nempe promulgatum fuit in societate auctoritate publica, omnes illud nosse præsumuntur, aut saltem non ita difficile cognoscere possunt consulendo viros peritos; qua-

¹ Caillaud, loco citato, art. III.

propter statutum fuit in regula 15^a ignorantiam juris non excusare.

V. — COMMENTARIA JURIS CANONICI.

59. — Finem imponemus prolegomenis *Prælectionum* juris canonici, citando quosdam e peritoribus canonistis quorum scripta multum inserviunt in adipiscenda scientia disciplinæ ecclesiasticæ. Hos doctores ad quadruplicem classem referimus.

I^a classis illorum est qui in lucem ediderunt Prolegomena juris publici et privati.

Citari possunt, inter alios plures:

J. DEVOTI (Episcopus olim Ananiensis, postea Arch. Carthaginensis). *Juris canonici universi publici et privati* lib. V; 3 vol. in-4°. Tomus I complectitur Prolegomena. (Romæ, ann. 1803.)

DOUJAT, *Prænotiones canonicae*, 1 vol. in-4°. (Professor juris Parisiis, an. 1651.)

ZALLINGER, *Jus naturale et ecclesiasticum publicum*, 1 vol. in-8°. (Jesuita, professor juris in Lyceo Augustano. Augustæ Vindelicorum, an. 1784.)

PEY, *de l'Autorité des deux puissances*, 4 vol. in-8°. (Canonius Parisiensis, 1780.)

WALTER, *Manuale juris ecclesiastici*, 1 vol. in-8°. E lingua Germanica in Gallicam versum.

E. Card. GOUSSET, *Exposition des principes du droit canonique*, 1 vol. in-8°.

II. Ad secundam classem referimus eos qui commentaria dederunt in jus universum, libros Decretalium adamussim per singulos titulos secuti. Præcipui sunt:

BARBOSA, *Jus universum*, 3 vol. in-fol. (Natione Lusitanus, virtæ partem præcipuum exegit Romæ, sub Pontificibus Ur-

bano VIII et Innocentio X. Plures tractatus speciales edidit de *Officio Episcopi, de Officio Parochi, de Canonicis, de Clavulis et Dictionibus usu frequentioribus.* (Obiit an. 1649.)

FAGNAN, *Commentaria in quinque libros Decret.,* 5 vol. in-fol. (Vir juris canonici consultissimus interpres, qui per quindecim annos, munere secretarii functus est in pluribus Congregationibus Romanis. (Obiit anno 1678.)

PIRHING, *Jus canonicum, nova methodo explicatum,* 5 vol. in-fol. (Theologus et canonista e Societate Jesu, qui professoris munus habuit in universitate Dilingana, et libros in commentarium Decretalium edidit an. 1674-1676. Magna cum laude in scholis citatur.)

EM. GONZALEZ, *Commentaria perpetua in singulos textus lib. Decretalium,* 4 vol. in-fol. (Professor juris canonici in Salmanticensi academia. Prodierunt hæc commentaria anno 1683.)

REIFFENSTUEL, *Jus canonicum universum,* 6 vol. in-fol. (Ordinis Minorum S. Francisci, theologiae moralis et disciplinae canonicae peritissimus, magnam obtinuit apud canonistas auctoritatem. Ann. 1700.)

SCHMALZGRUEBER, *Jus ecclesiasticum universum,* 5 vol. in-fol. (E Societate Jesu, professor juris in universitatibus Ingolstadiensi et Dilingana, canonista eruditione ac methodo in disputandi questionibus conspicuus. Prima editio prodiit anno 1712; recentior Romæ typis mandata est anno 1845, in 10 tomos in-4° distributa. — (Habentur insuper *Consilia, seu Responsa juris*, a Fr. Schmalzgrueber; 2 vol. in-fol.)

WIESTNER, *Institutiones canonicae ad Decretalium Gregorii IX libros V,* 5 vol. in-4°. (E. Societate Jesu, in eadem universitate Ingolstadiensi professor. Prima editio prodiit an. 1705.)

LEURENIUS, *Forum ecclesiasticum in quo jus canonicum universum explanatur,* 5 vol. in-fol. (E Societate Jesu, qui per plures annos Canonum professoris officium cum laude ha-

buit. Data est editio accurate recognita ab alio theologo ejusdem societatis, Augustæ Vindelicorum, an. 1737. Leurenus aliud opus utile edidit sub eo titulo *Forum beneficiale,* 2 vol. in-fol., et alterum de *Episcoporum vicariis,* 1 vol. in-fol., ubi de vicario generali Episcopi, de Capitulo sede vacante, ac de Archidiacono, tractat.)

GIBERT, *Corpus juris canonici per regulas naturali ordine digestas,* 3 vol. in-fol. (Theologus labore quidem ac scientia commendabilis, qui tamen in multis plus æquo tribuit auctoritati Episcoporum et juribus regiis, in detrimentum jurium Sanctæ Sedis et libertatis Ecclesiæ; quam ob causam cante legendus. Præter *Corpus juris*, edidit *Institutions ecclésias-tiques et bénéficiales,* 2 vol. in-4°. *Usages de l'Église gallicane touchant les censures et les irrégularités,* 1 vol.; *Con-sultations canoniques sur les Sacrements,* 12 vol. in-12. 1736.)

GIRALDI, *Expositio juris pontifici.* (E congregatione clericorum regularium scholarum piarum: eruditione et judicii grata-
tite, auctoritatem sibi conciliavit. Non disserit, more alio-
rum, sed potius exponit jus, ut titulus operis indicat. Constitu-
tiones pontificias quæ jus antiquum confirmant vel in quibusdam
immutant, refert ordine decretalium. (Ann. 1768.) Nova hujus
operis editio data est Romæ, ann. 1829. Giraldi novam edi-
tionem Tractatus Barbosa de Parocho edidit cum animadver-
sionibus et additamentis ex posterioribus constitutionibus
SS. Pontificum, et decretis SS. Congregationum, 1 vol. in-fol.
(Romæ, an. 1851.)

Sunt canonistæ qui in favorem juniorum clericorum *Insti-tutiones canonicas* breviori forma ac methodo scholastica edi-
derunt, imprimis DEVOTI, ZALLINGER, Card. SOGLIA, cuius
opus, sub hoc titulo: *Institutiones juris publici et privati,*
2 vol. in-8°, recens excusum est.

Canonistis qui universim de jure scripserunt accenseri
debent qui decreta concilii Tridentini ad omnem fere disciplinam

attinentia commentari aggressi sunt. Citabimus præsertim :
Card. DE LUCA, *Annotationes practicæ ad concilium Tridentinum in rebus concernentibus reformationem et forensia.*

BARBOSA, *Collectanea Doctorum qui suis in operibus concilii Tridentini loca referentes, illorum materiam incidenter tractarunt.* Lugduni 1642. Hunc librum substituisse videtur alteri *collectanea Bullarii...* et *Remissiones Doctorum...* quem S. Congregatio condemnaverat.

JOAN. GALLEMART, *Concilium Tridentinum additis declarationibus Cardinalium concilii interpretum.* Editio reformata. Tridentini 1745. Pluries typis excussa est Antuerpiæ, Coloniae Agrippinæ, an. 1752, cum Ordinariorum permisso. Alteram præcedentem editionem operis Gallemart S. Congregatio Indicis condemnavit decreto an. 1621.

GIRALDI, de quo supra : pars secunda *Expositionis juris pontificii*, continet summam constitutionum apostolicarum, decisiones Congregationum ad concilii decreta spectantes, servato ordine sessionum.

ÆMIL. LUDOV. RICHTER, *Canones et decreta conc. Trid. Accedunt S. Congreg. declarationes et resolutiones ad jus commune spectantes.* Lipsiae, an. 1853. Studuit auctor in eligendis causis super quibus prodierant decisiones, illas omittere quæ non haberent universam et generalem rationem, atque illarum statum, quantum potuit, accurate exponere. Data est altera editio Neapoli, an. 1859, cum licentia Ordinarii.

III. Tertio loco nominandi veniunt qui tractatus peculiares de quibusdam quæstionibus juris ecclesiastici evulgarunt, quorum plures in decursu, data occasione, citabimus. Interea non possumus silentio prætermittere nomina in scholis celebriora virorum qui, licet universim non tractaverint de jure canonico, plura tamen et gravissima juris illustrarunt.

SUAREZ, theologus Societatis Jesu ; *Tractatus de Legibus, de Censuris et Irregularitatibus, de Religione, de Simonia, de Statu religioso; Defensio Fidei catholicæ.*

BENEDICTUS XIV, *Bullarium, quod complectitur multas Epistolæ in forma brevium et constitutionum, in quibus Pontifex fusa oratione, et magna eruditione, de quæstionibus disciplinæ disserit;* *de Synodo diœcesana; Institutiones ecclesiasticæ,* quas ad suum clerum dirigebat, dum esset Archiepiscopus Bononiensis; *de Beatificatione et Canonizatione sanctorum.* P. Azevedo synopsim operum Benedicti XIV rededit in 5 vol. in-4.

Card. PETRA, *Commentaria ad Constitutiones apostolicas,* 5 vol. in-fol.

CABASSUTIUS (e Societate Oratorii in Galliis), *Juris canonici theoria et praxis,* 1 vol. in-4.

HALLIER (Episcopus Cabbelicensis in Gallia), *De Sacris Electionibus et Ordinationibus,* 1 vol. in-fol.

ZACCARIA (e Societate Jesu), *Antifebronius vindicatus, seu suprema R. Pontificis potestas, adversus Febronium...* 4 vol. in-8, an. 1774.

MUZZARELLI (e Societate Jesu), *De Auctoritate Rom. Pontificis, in conciliis generalibus.* 2 vol. in-8. Gandavi, an. 1820.

LA LUZERNE (Episcopus olim Lingonensis, deinde cardinalis), *Droits et Devoirs respectifs des évêques et des prêtres,* in-4, editio Parisiis, an. 1844.

GARCIA (Hispanus, Ecclesiæ Abulensis canonicus), *Tractatus de Beneficiis,* 1 vol. in-fol., an. 1658.

RIGANTI, *Commentaria in regulas Cancellariæ,* 4 v. in-fol.

Card. DE LUCA, *Theatrum veritatis et justitiae,* in quo sunt discursus de plerisque materiis juris ecclesiastici. 15 vol. in-fol.

PIGNATELLI, *Consultationes canonicae,* 10 vol. in-fol. Datum est *Compendium ad consultationes canonicas Pignatelli,* alphabeticò digestum, 1 vol. in-fol. Coloniae, ann. 1723.

FERRARIS, *Bibliotheca canonica, moralis...* in qua per ordinem alphabeticum innumeras quæstiones disciplinæ canonicae resolvere satagit. Editionem recens datam a PP. Benedictinis

Montis Cassinensis, typis mandavit D. Migne, ann. 1856. 8 v.
in-4°.

MONACELLI, *Formularium legale, practicum*, 4 vol. in-fol.
Romæ, 1725.

PYRRHUS CORRADUS (Eccl. Neapolitanæ canonicus) *Praxis dispensationum apostolicarum; Praxis beneficiaria*, 2 vol. in-fol. 1717.

COLLET, *Traité des dispenses*, éd. de Compans, 2 vol. in-8°.
CAILLAUD, *Manuel des dispenses*, 1 vol. in-8°.

IV. Auctoriibus qui speculative, juxta principia juris et sacros canones, disseruerunt de sacris disciplinis, juvat et quosdam addere qui historicis monumentis quæstiones elucidare conati sunt. Non enim sufficit canonum verba tenere, ad interpretationem et sapientem applicationem legis; verum necesse est recurrere ad origines rerum, et exploratas habere traditiones priorum sæculorum unde plura instituta derivarunt; cognoscere circumstantias temporum et morum quibus concilia et SS. Pontifices decreta considerunt, attento animo considerare quomodo varia instituta secum concilientur, in eundem finem conspirent, aut cur advenerint mutationes disciplinae... porro hæc cuncta, sine quibus nemo veram scientiam juris acciret, sola historia detegit.

Inter scriptores, qui sub hoc respectu auxilium præstare possunt canonistis, citabimus collectores conciliorum generalium, LABBE, HARDUINUM, COLLETTI, et MANSI, qui multa historice referunt occasione conciliorum, monumenta consignant gravissimi momenti, et notis eruditis plura obscura antiquitatis ecclesiastice illustrarunt.—CABASSUTIUM, *Notitia ecclesiastica historiarum, conciliorum et canonum invicem collatorum*, 1 vol. in-fol. — BAIL, *Summa Conciliorum omnium ordinata*, 2 vol. in-fol. — L. DU MESNIL, *Doctrina et Disciplina Ecclesiæ ipsis verbis veterum monumentorum exposita*, 4 vol. in-fol. — P. THOMASSINUM : *Vetus et nova Ecclesiæ Disciplina*, 5 vol. in-fol. — NATALEM ALEXANDRUM : *Historia Eccle-*

sistica

ed. Venet. cum notis et animadversionibus Roncaglia,
Dom. Mansi, 9 vol. in-fol., ann. 1771. — SELVAGIO : *Antiquitatum christianarum Institutiones*, 3 vol. in-4°. — GOHARD : *Traité des bénéfices*, 5 vol. in-4°.

Hos tamen auctores non sic commendamus, ut ab omni nævo immunes reputari omnes debeant. Sive hos sive alios legerimus, suadet prudentia ut, regulas critices servando, consideremus an monumenta citata vere probent; an scriptor non se prodat quibusdam præjudiciis scholæ præoccupatum; narrationes enim historicas, cum historicis commentariis, non debeamus sine defectu excipere; quod de aliis etiam scriptis canonistarum notandum volumus.

His Prolegomenis datis, aggredimur *Prælectiones juris ecclesiastici* quas, ut in certam methodum redigamus, in quatuor partes distribuimus : 1^a erit de *statu generali, atque regimine Ecclesiæ*, ubi præcipuas quæstiones juris publici tractare nobis proponimus; 2^a de *personis quibus coalescit Ecclesia*, clericis nempe, regularibus et laicis; 3^a de *rebus sacris*; 4^a demum de *delictis, judiciis et pœnis*.